

CHRISTIAAN BAARS

Het bewogen leven van Evert Baars

Van schurk tot slachtoffer in oorlogstijd

‘Kent u de heer Evert Baars? De burgemeester van Rhenen zou óók graag kennis met hem maken!’ Dit stond met grote, vette letters geschreven op de voorkant van de krant *Het Volk* van 16 december 1933. Uit het vervolg van het bericht blijkt dat men deze inwoner van Rhenen verdacht van illegaal drank stoken en een reeks inbraken. Opmerkelijke activiteiten voor iemand uit een welgestelde familie. Maar er was dan ook veel misgegaan in het leven van Evert Baars. Dit leven kreeg een radicale wending nadat hij in 1941 in Amsterdam een Joodse vrouw had ontmoet. Hij ging zich inzetten om vluchtelingen en onderduikers te helpen, en belandde daarbij in Duitse gevangenschap.

Valse start

Evert Baars zag het levenslicht op 9 april 1892 aan de Kruisstraat in Rhenen. Zijn vader, Dirk Johannes Baars, was koopman in meel, graan en zaden, verbouwde tabak en had allerlei andere zakelijke belangen. Dat maakte hem tot een

welgestelde inwoner van Rhenen. Dirk Johannes liet de bekende molen bovenaan de Molenstraat bouwen en daarnaast bezat hij een bollenschuur en diverse andere schuren en woonhuizen. In Rhenen stond Dirk Johannes beter bekend als ‘Baars het Vinkje’.¹ Nu had in Rhenen iedereen een bijnaam, maar deze was bewust in het leven geroepen om zich te kunnen onderscheiden van alle andere Baarsen. Evert werd net als zijn vader koopman. Maar hij raakte al snel op het verkeerde pad en kwam in aanraking met justitie.

In april 1916 stond er in Amsterdam een proces op de rol. Drie mannen hadden voor een bedrag van f 22.488,- de Amsterdamsche Bank opgelicht. Het nieuws haalde de voorpagina’s van de kranten en werd breed uitgemeten. Het ging dan ook om een groot bedrag, omgerekend een som van bijna 200.000 euro! Evert Baars was een van de twee aangeklaagden. Samen met twee kompanen, Johannes Kramer en Jan Frederik de Groot, zou hij op slinkse wijze de Amsterdamsche Bank dit enorme bedrag afhandig hebben gemaakt. Met valse vrachtbrieven en valse facturen was

← In 1916 werd de Amsterdamsche Bank door drie mannen, onder wie Evert Baars, voor een aanzienlijk bedrag opgelicht. Pas in hoger beroep erkende de rechtbank dat Evert Baars slechts medeplichtige was geweest aan de fraude. Zijn straf van twee jaar hechtenis werd teruggebracht tot een jaar en vier maanden.

↑ Het gezin van Dirk Johannes Baars. Tweede van rechts op de tweede rij, met de kleine snor en de scheiding van het haar in het midden, staat Evert Baars. Direct links van hem, ook op de tweede rij, zijn eerste vrouw Cornelia Dorothea Salden. In het midden, op leeftijd, Dirk Johannes Baars en zijn vrouw Antje Wolters.

een Duitse firma overgehaald grote sommen geld over te maken. Baars en Kramer waren opgepakt, maar De Groot was tijdens het proces nog voortvluchtig. Uiteindelijk werden beide beklaagden veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf met aftrek van de preventieve hechtenis. De eis was drie jaar met aftrek. Evert Baars bleef echter beweren dat hij erin geluisd was door zijn Amsterdamse vrienden. Daarom ging hij in hoger beroep en uiteindelijk werd hij als medeplichtige veroordeeld tot een jaar en vier maanden, met aftrek van de preventieve hechtenis.²

Nadat Evert op 7 september 1917 op vrije voeten was gesteld, ging hij weer aan de slag in het bedrijf van zijn vader. Anderhalf jaar later, in maart 1919, overleed zijn vader. Het lijkt erop dat diens broers Claudius Gerardus Johannes Baars en Aaldert Baars het bedrijf hebben voortgezet onder de naam ‘Firma D.J. Baars Ezoon’. In 1922 veranderde het bedrijf opnieuw van naam en heette toen ‘Naamloze Vennootschap Meel-, Graan- en Zaadhandel’, waarvan Evert Baars aan het roer stond. Evert voelde zich verantwoordelijk voor het bedrijf, maar ook voor de opleiding van zijn jongste broers. Dit laatste nam hij heel serieus en niet zonder succes. Broer Jan Martinus Hendrikus werd later wethouder in Delft; Dirk Anthonie Johannes ging in het onderwijs en de

jongste broer, Antoon Wiebe, doorliep de Technische Hogeschool te Delft en werd werktuigkundig ingenieur.³ Op 12 mei 1925 trouwde Evert met Cornelia Dorothea Salden, geboren op 9 juli 1891 te Teteringen. Het huwelijk werd echter zeven jaar later alweer ontbonden. Cornelia bleef samen met haar zoon Dirk in Tiel wonen en Evert bezocht hen af en toe.

Het jaar 1930 werd voor Evert een rampjaar. Zijn pakhuis met bloembollen aan de Utrechtsestraatweg te Rhenen brandde geheel af. Tot overmaat van ramp ging in september 1931 het hele bedrijf failliet, en even later kwamen alle bezittingen, waaronder de meel- en zaadhandel, gronden, de molen en enkele woonhuizen, onder de hamer. Het bedrijf was verdwenen en Evert was alles kwijt.⁴

Gezocht

En dan, in 1933, is de burgemeester van Rhenen op zoek naar Evert Baars! En opnieuw haalt Evert de krantenkoppen. *De Banier* en de *Nieuwe Tilburgsche Courant* bevatten beide de volgende kop: ‘Opsporing verzocht wegens geheime distilleerderij en reeks inbraken’. De kranten geven het signalement van Evert Baars: ‘lengte ongeveer 1.70 m., donkerblond haar en wenkbrauwen, tamelijk gezet postuur, heeft meestal een oog dicht, althans knippert daarmee voortdurend, gladgeschoren, draagt somtijds een kortgeknipt zwart kneveltje, gekleed met grijs colbertkostuum, grijze vilten hoed, grijze jekker, lage bruine of hoge zwarte schoenen’. Dikwijls droeg hij een bril of lorgnet. Verder noemt men hem ‘een sluw persoon met een behoorlijke

ontwikkeling', die de indruk maakt 'een solide zakenman te zijn'.⁵ Een jaar later werd de illegale distilleerderij ontdekt in Vreeswijk. Weer een half jaar later, in januari 1935, werd Baars veroordeeld voor medeplichtigheid bij een inbraak in het stationsgebouw te Echteld. Hij kreeg anderhalf jaar met aftrek van preventieve hechtenis.⁶

Evert hield er in die tijd een nomadenbestaan op na. Uit verschillende bevolkingsregisters blijkt dat hij nogal eens verhuisde, van Rhenen naar Arnhem (juni 1935), en vervolgens weer naar Rhenen (augustus 1937) en nogmaals naar Arnhem (mei 1938). Daarna ging hij in november 1939 naar Apeldoorn. Op 3 april 1941 zou Evert vertrokken zijn naar Frankrijk. Onduidelijk is of hij daar is gaan wonen. Een van zijn nichten herinnert zich nog goed dat haar oom vóór 1940 al zakenreizen maakte naar Parijs en dat hij wel eens cadeaus meebracht.

Wending

Een paar maanden later kreeg het levensverhaal van Evert een onverwachte wending. Op 11 juli 1941 liet hij zich weer in Amsterdam inschrijven. Rond deze periode leerde hij de Joodse Adèla Anna Soester kennen en in maart 1942 trad hij met haar in het huwelijk. Evert maakte in juni 1942 weer een zakenreis naar Parijs, maar hij keerde niet meer terug. Na de oorlog belandde hij op de lijst van oorlogsvermisten.

Zijn echtgenote Adèla Anna Soester, geboren in 1912, was het jongste kind van Hartog Soester en Debora Smit, en stamde uit een Joodse familie. Haar ouders zijn op 20 maart 1943 omgekomen in het vernietigingskamp Sobibor. Het behoeft geen betoog dat het leven van Adèla Anna (of 'Della', zoals ze werd genoemd) tijdens de oorlogsjaren gevaar liep. Op 7 april 1942 vroeg zij een paspoort aan. Saillant detail is de afhaaldatum: 9 april 1942, de verjaardag van haar man Evert. Of zij daadwerkelijk op reis is gegaan, is niet duidelijk. Wel staat vast dat Evert naar Parijs was vertrokken.⁷

Direct na de oorlog startte het Rode Kruis een zoektocht naar Evert. In Appèl nummer 9 van november 1945 kwam een opsporingsbericht met foto; het bericht werd ook driemaal omgeroepen door radio Hilversum. Als reactie op deze oproepen kwamen er verschillende berichten binnen van mensen die Evert Baars ontmoet hadden na juni 1942. Het Rode Kruis startte zelf ook een onderzoek naar transportlijsten en andere documenten van werkkampen en strafgevangnissen.⁸ Uit dit dossier leren we Evert Baars op een heel andere manier kennen.

In Duitse gevangenschap

Op 24 juni 1942 werd Evert in Parijs gearresteerd. Uit een interne memo van de International Tracing Service in Arolsen blijkt dat de Duitsers hem beschuldigden van het vervalsen van documenten. Hij kreeg drie jaar gevangenis. H.J. Bakker, redacteur van *Het Parool*, reageerde op het opsporingsbericht en schreef op 6 december 1945 een brief naar het Rode Kruis. 'Baars was met een Joodse vrouw ge-

trouwd en werkte voor een onderneming waarvoor hij geregeld naar Frankrijk reisde. Hij heeft daarvan gebruik gemaakt om Joden via het onbezette Frankrijk in veiligheid te brengen. Bij een van deze reizen werd hij evenwel in Frankrijk gearresteerd en aanvankelijk in Parijs gevangen gehouden.⁹ Andere getuigen die naar het Rode Kruis schreven, spreken van hulp aan onderduikers in Parijs. Zou Adèla Anna zelf ook een paspoort hebben aangevraagd om via Parijs te ontsnappen aan het naziregime?

Evert is enige tijd in Parijs vastgehouden. Daarna is hij op transport gesteld via Compiègne naar het tuchthuis Rheinbach (Duitsland). Onder de correspondentie van het Rode Kruis bevinden zich brieven van getuigen.¹⁰ Een zekere D. ten Hoedt uit Amsterdam verklaart dat hij met Evert Baars een cel deelde. In een andere brief vertelt Sophius Roodenburg dat Evert werkzaam was bij een buitencom-

↓ **Evert Baars trouwde in maart 1942 met Adèla Anna Soester. Als Joodse vrouw liep zij gevaar; haar paspoortaanvraag geeft echter geen uitsluitel of zij ook naar Frankrijk is vertrokken waar Evert voor zaken naar toe was gegaan. Evert Baars werd op 24 juni 1942 in Parijs gearresteerd omdat hij hulp had geboden aan Joden die via het onbezette Frankrijk zich in veiligheid wilden brengen.**

Cert. No. 2764	
AANVRAAG BUITENLANDSCH PASPOORT	
voor (vestiging in) <i>Gen. Fr.</i>	
Naam <i>Soester</i>	
Voornamen <i>Adèla Anna</i>	
Echtg. <i>van Baars, Evert</i>	
Wed. <i>geb. 21. 7. 12 te Rod.</i>	
Beroep	Nat. <i>5</i>
Adres <i>Gunterneak 175 h.</i>	
Met echtg.	
Geb. _____ te _____	
en _____ kinderen	
Bijzonderheden <i>A</i>	
Oud paspoort _____	
Betaald <i>17.50</i>	Gezien, de Administrateur, Chef der Afdeeling Biv. Reg. en Verk.,
Datum <i>7. 7. 42</i>	
Afhalen <i>9/4</i>	
Stadsrukkerij Amsterdam 24545-11-41-3000	

→ **Evert werd enige tijd in Parijs vastgehouden voordat hij op transport werd gesteld naar Duitsland. In 1944 volgde een overplaatsing naar het hier afgebeelde tuchthuis Hameln. Evert werd tewerkgesteld in een steengroeve die ressorteerde onder dit tuchthuis.**

mando op een vliegveld. Andere getuigen hebben hem in de zomer van 1943 daar nog gezien. Op 16 september 1944 werden diverse gevangenen, onder wie Evert Baars, op transport gesteld richting Hameln. Vervolgens werd Evert geplaatst in het werkkamp Hecht, te Holzen bij Eschershausen. Dit kamp ressorteerde onder het tuchthuis Hameln. De gevangenen moesten hier in een steengroeve werken. Uit een brief van A. Molkenboer uit Purmerend blijkt dat hij van juli 1944 tot en met maart 1945 samen met Evert in hetzelfde Dauerkommando ingedeeld was. Een andere brief was direct aan Adèla Anna Soester gericht. Op 5 april 1946 schreef Joop Zwart dat hijzelf in februari 1945 is vertrokken uit dit werkkamp, en dat op dat moment Evert Baars nog in goede gezondheid was en ongeveer 50 kilo woog.

“Gezien zijn dubieuze verleden is het heel verleidelijk om de conclusie te trekken dat Evert ook in de oorlog ‘fout’ was. De brieven uit het dossier van het Rode Kruis geven echter een heel ander beeld”

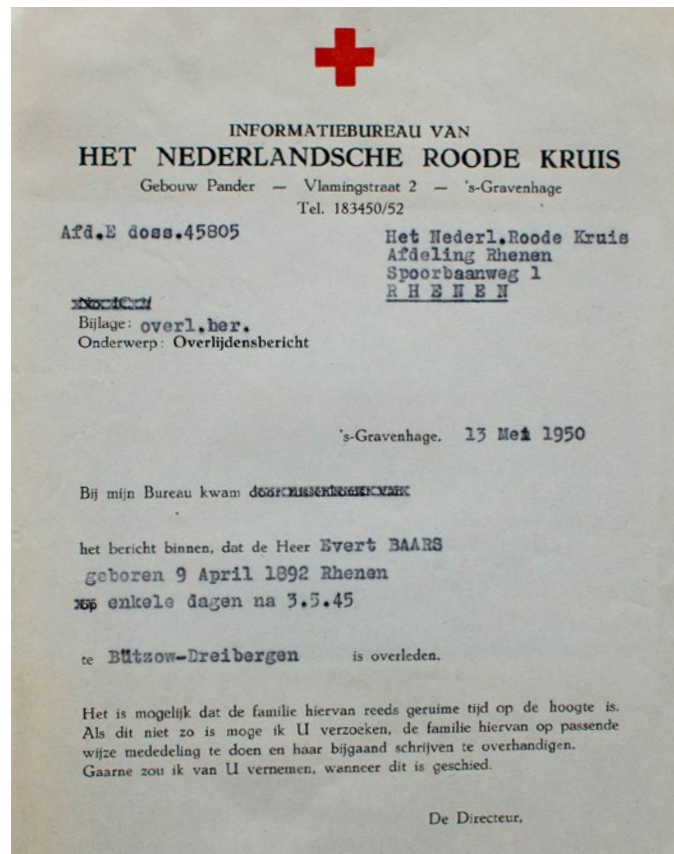
Omdat de geallieerden in 1945 oprukten, zetten de Duitsers op 3 april de gevangenen op transport. Deze reis ging deels per trein, maar voor een groot deel ook te voet. Het transport liep via Coswig, Dessau, Liebenwerda, Luckau en Berlijn, om na 24 dagen uiteindelijk in tuchthuis Dreierbergen bij Bützow aan te komen. Tijdens dit transport wist A. Molkenboer uit Purmerend met hulp van Evert Baars te ontsnappen. In 1948 schrijft hij aan het Rode Kruis: 'Baars zat met mij in de wagon toen wij op transport gesteld werden. Heeft ook in Eschershausen in de steengroeve gewerkt. Baars wilde niet met mij vluchten, was te bang en te oud om snel weg te komen. Heeft mij wel geholpen door het gat naar buiten te duwen al waar ik toen de sprong heb gemaakt.' In een andere brief plaatst Molkenboer deze gebeurtenis bij

het plaatsje Neuhof bij Sperenberg, ten zuiden van Berlijn.¹¹

De heer Rodriguez Garcia schrijft in mei 1946 over Evert Baars: 'een van de twaalf overgebleven Hollanders die het met vijftienveertig man begonnen transport van Hameln hebben overleefd, was een goede kameraad!'¹² Toen het transport op 27 april 1945 in Dreierbergen bij Bützow aankwam, waren ze ruim drie weken onderweg geweest. Later zijn deze transporten ook wel bekend geworden als 'Dodenmarsen'. Tussen 3 en 14 april 1945 gingen ruim 450 personen van het kamp in Holzen (Hameln) naar tuchthuis Dreierbergen te Bützow. De groepen trokken ruim drie weken kriskras door Midden-Duitsland. Van de 450 personen die vertrokken zijn, hebben maar 228 Bützow bereikt. Onder hen dus Evert Baars en de andere elf Nederlanders uit zijn transport.

Na de bevrijding

Op 3 mei 1945 werd het kamp Dreierbergen bij Bützow door de Russen bevrijd. Evert Baars heeft de oorlog en de verschrikkingen van de kampen overleefd. Een brief van H.J. Bakker aan het Rode Kruis vermeldt het volgende: 'Tijdens het laatste transport, dat op 3 april uit Hecht vertrok heb ik hem uit het oog verloren, totdat we elkaar enkele dagen voor de bevrijding weer ontmoetten in het tuchthuis Dreierbergen te Bützow bij Rostock. Ik heb daar nog enige keren met hem gesproken. Op 3 mei toen de Russen ons bevrijd hadden heb ik hem nog even gesproken. Hij was toen nog in zo goede conditie, dat hij dadelijk het tuchthuis kon verlaten om te proberen zo spoedig mogelijk op weg te gaan naar Holland.' Ook de heer Rodriguez Garcia getuigt dat Evert bij de bevrijding nog leefde. Hij schrijft dat zij na de bevrijding samen de trappen van de gevangenis zijn afgelopen.¹³ Het meest waarschijnlijk is dat Baars op eigen gelegenheid naar Nederland heeft proberen te komen en dat hij onderweg is omgekomen. De officiële lezing van het Rode Kruis luidt: 'Er moet worden aangenomen, dat Evert Baars vernoemd als gevolg van ziekte, uitputting of anderszins enkele dagen na 3 mei 1945, doch uiterlijk eind mei 1945,

↑ De Afdeling Rhenen van het Nederlandse Rode Kruis krijgt in mei 1950 de ondankbare taak de familie van Evert Baars te informeren dat het opsporingsonderzoek naar Evert heeft uitgewezen dat hij kort na 3 mei 1945 moet zijn overleden.

ergens in het Westen van Duitsland is omgekomen.’ Deze conclusie staat dan ook opgetekend in een brief aan Rosa Dikkescheij-Soester, de zus van Adèla Anna Soester, gedateerd juli 1950.¹⁴ Het Rode Kruis meldt op 9 mei 1950 aan een broer van Evert het volgende: ‘Evert Baars is met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid enkele dagen na

3 mei 1945 in de omgeving van Dreibergen Bützow overleden.’¹⁵ In de Staatscourant van 9 november 1950 is zijn overlijden officieel bekendgemaakt. De exacte doodsoorzaak zal waarschijnlijk nooit meer worden achterhaald, evenals een graf.

Adèla Anna Soester is in 1953 naar Edmonton in Canada verhuisd. Zij is nooit hertrouwd en is haar hele leven in Canada blijven wonen. Ook het gezin van haar zus Rosa emigreerde, maar Rosa’s man, een geboren Fries, kon niet aarden en zij zijn teruggekeerd naar Nederland. Adèla Anna heeft hen nog eenmaal bezocht in Arnhem.

Bewogen leven

We kunnen wel stellen dat Evert Baars een bewogen leven heeft geleid. Van boef naar iemand die in de oorlog opstond tegen het regime van de Duitsers. In het gehele dossier van het Rode Kruis is maar één persoon die hem wegzet als verrader. Volgens ene luitenant Buist uit Bergen op Zoom is ‘deze Baars geenszins een illegale werker geweest, echter een verrader’. Hij geeft echter geen onderbouwing aan zijn vermoeden.¹⁶ De getuigen ter plekke en Everts medegevangenen geven allen een positieve getuigenis van hem, en de heer Molkenboer uit Purmerend heeft zijn ontsnapping en leven mede aan Evert te danken.

Gezien zijn dubieuze verleden is het heel verleidelijk om de conclusie te trekken dat Evert ook in de oorlog ‘fout’ was. De feiten uit het dossier geven echter een heel ander beeld. Hij heeft zijn zakelijke connectie gebruikt voor de goede zaak en is in Parijs met valse documenten opgepakt. In Amsterdam woonden 75.000 Joden, waarvan de meeste zijn opgepakt en op transport gezet. Zo ook de ouders en familie van zijn vrouw Adèla Anna Soester. In deze omstandigheden kwam Baars in actie en probeerde levens van Joden te redden. Als schuilnaam voerde hij hierbij de Rhenense bijnaam van zijn familie: ‘Vink’.¹⁷ Evert Baars is 53 jaar geworden en door de oorlogsgravenstichting erkend als oorlogsslachtoffer.

Verantwoording

Bronnen

Ten tijde van raadpleging was het dossier van Evert Baars nog ondergebracht bij het Rode Kruis in Den Haag onder dossiernummer 45805. Nu rust dit dossier in het Nationaal Archief (Toegang 2.19.308, Inventaris van het archief van het Nederlandse Rode Kruis - Netherlands Tracing Mission, Dossiernummer 10256 1A).

De in de tekst genoemde persoonskaarten en paspoortaanvragen bevinden zich in het Amsterdams Stadsarchief.

Noten

- 1 J. Baars, *De familie Baars, deel I, Rhenen 1630-2007*, Apeldoorn 2007, pag. 60
- 2 Delpher: ‘Rechtzaken. De oprichting van de

- 3 Amsterdamsche Bank’. *Algemeen Handelsblad*, Amsterdam, 1917/02/15, pag. 9
- 4 Delpher: *De Maasbode*, Rotterdam, 1924/02/04, pag. 3. Waterlands Archief, Toegang 0274, Bevolkingsregisters betreffende Purmerend, 1850-1940, inv.nr. 29, pag. 12
- 5 Delpher: *De Banier. Staatkundig Gereformeerd Dagblad*, Rotterdam, 1931/09/30, pag. 5
- 6 Delpher: *Delftsche Courant*, Delft, 1933/12/15, pag. 3
- 7 Regionaal Archief Rivierenland, *Tielsche Courant*, 1935/01/23, pag. 2
- 8 Nationaal Archief, Toegang 2.19.308, Inventaris van het archief van het Nederlandse Rode Kruis - Netherlands Tracing Mission, Dossier 10256 1A, briefnr. B1062
- 9 Ibid., briefnr. 7721/18 en Rode Kruis briefnr. 14

- 10 Ibid., briefnr. 16645/2/h
- 11 Ibid., dossier 10256 1A, Evert Baars
- 12 Ibid., briefnr. 1883 en 1883/26/m
- 13 Ibid., briefnr. 16645/8/h
- 14 Ibid., briefnr. R9/10-81 en briefnr. 16645/2/h
- 15 Ibid., briefnr. J 45805
- 16 Ibid., dossier 45805, werkrapport nr. 47
- 17 Ibid., briefnr. R9/81

Over de auteur

Christiaan Baars (1966) is geboren en opgegroeid in Rhenen en heeft een passie voor archieven en archiefonderzoek. Momenteel woont hij in Hillegom.

BEN VAN LAAR EN GERRIT VAN NIEUWENHUIZEN

Op en rond de Markt van Rhenen

Gezien door de ogen van persfotograaf Cord Otting

Aan de Markt in Rhenen staat het Oude Raadhuis. Behalve dat in de middeleeuwen in dit gebouw het stadsbestuur was gevestigd, werd er ook recht gesproken. In 1738 zijn de oorspronkelijke middeleeuwse panden, ondanks de grote hoogteverschillen tussen de vloeren, samengevoegd achter één gevel. Bij de grote restauratie tussen 1973 en 1977 zijn de oorspronkelijke tekeningen uit 1738 leidraad geweest, waardoor het Oude Raadhuis een vroeg achttiende-eeuwse uitstraling heeft.

Hoewel het pand tijdens de artilleriebeschietingen in 1940 en 1944-1945, en het bombardement van de Cuneratoren in april 1945 nauwelijks oorlogsschade had opgelopen, heeft het weinig gescheeld of het was afgebroken. De gemeente had namelijk in 1928 – enige tijd na de verplaatsing van het gemeentekantoor naar de Herenstraat – het

gebouw verkocht. Tussen 1928 en 1950 hebben er diverse bedrijven in het pand gezeten, waaronder een sigarenfabriek en een verbandfabriek. In 1951 kocht de gemeente het pand terug met als doel er een museum in te vestigen. De staat van het pand was echter zo slecht dat de middelen voor restauratie ontbraken en afbreken een veel simpeler oplossing leek. De monumentenstatus van het gebouw heeft dit gelukkig kunnen voorkomen. Na de restauratie kreeg het Oude Raadhuis een representatieve publieksfunctie. Nadat het nieuwe gemeentekantoor aan de Nieuwe Veenendaalseweg in gebruik werd genomen, kwam het pand echter weer grotendeels leeg te staan. Uiteindelijk werd in 2016 de knoop doorgehakt en zou er alsnog een museum in worden gevestigd. Eind 2018 opende het Stadsmuseum Rhenen hier haar deuren.

← Uitzicht vanaf de Cuneratoren op 28 juli 1982. We kijken uit op de Markt met het Oude Raadhuis. Rechtsboven het Keldermanspad met het terrein van zand- en grinthandel Schuilenburg. Daarvoor staat het rijtje huizen genaamd ‘Scheveningen’. Links het Rode Kruisgebouw en een deel van Het Rondeel. Veel huizen rond de Markt en omgeving zijn in het laatste oorlogsjaar verwoest en later herbouwd.